

■ **Культура стародавніх цивілізацій та античної доби**

Лекція 3

Доц. Бадєєва Л.І.

Факультет навчання іноземних громадян,
кафедра українознавства, ХНУРЕ

Мета і завдання

План

- Шумеро-вавилонська культура.
- Культура стародавнього Єгипту.
- Давньогрецька та давньоримська культури.

Шумеро-вавилонська культура

- Найдавніша цивілізація виникла в південній частині Месопотамії – Дворіччі. В цій дуже складній за умовами проживання місцевості перші жителі з'являються в період неоліту.

Шумеро-вавилонська культура

- Процес розпаду первісного ладу, переходу від племені до держави тривав приблизно з середини V тис. до середини III тис. до н. е. За археологічною періодизацією – це енеоліт (мідно-кам'яний вік).

Шумеро-вавилонська культура

Отже, у III–I тис. до н. е. тут виникли спочатку стародавні шумеро-аккадські держави, а потім Вавилон, Ассирія.

Шумеро-вавилонська

культура

Одним з найважливіших досягнень шумерського народу було винайдення писемності (середина IV тис. до н. е.). Як і інші давні системи писемності, шумерська писемність виникла з малюнків.

Шумеро-вавилонська культура

- Основним матеріалом для письма слугувала м'яка глина. До нас дійшли сотні тисяч книгописних текстів, в основному на глиняних пластинках, іноді на металевих предметах.
- Шумерський клинопис був запозичений вавилонянами, а потім поширився по всій Передній Азії.

Шумеро-вавилонська

культура

- Писемність у Дворіччі була привілеєм незначної меншості. Школи були при храмах та палацах. У школах давали загальну, а також спеціальну освіту.

Шумеро-вавилонська культура

- Літературна та наукова творчість народів Двोरіччя мала відбиток релігійно-міфологічного мислення.
- *Щумеро-вавилонська література бере свої витоки з усної народної творчості. Значне місце у ній посідає епос, що бере свій початок з шумерської доби.*

Шумеро-вавилонська культура

- Шумерський клинопис, література справили великий вплив на ассирово-вавилонську літературу.
- Найбільш видатним твором вавилонської літератури була "Поема про Гільгамеша".
- Основна думка поеми: навіть найвеличніший герой не в змозі досягти вічного життя і повинен змиритися перед богами.

Шумеро-вавилонська культура

- Найбільші досягнення в цей період народи Дворіччя мали в царині математики. Починаючи з шумерської доби, народи Дворіччя використовували системи числення, в основі яких були числа 5, 6, 10 та похідні від них 30 та 60.

Шумеро-вавилонська культура

- У шумерську добу виникли перші календарні системи, що свідчить про знання шумерами астрономії. Найдавніші обсерваторії влаштовували на горі храмових башт (зіккуратів). Вавилонські жерці відрізняли зорі від планет, виділяли сузір'я, вміли передбачити затемнення.

Шумеро-вавилонська культура

- Накопичувалися знання у ветеринарії та медицині. Третім тисячоліттям до н. е. датується створення poradnika з виготовлення ліків з мінеральних, рослинних та інших речовин. Зароджувалася хірургія.

Шумеро-вавилонська культура

- Для архітектури були характерні монументальність, застосування цегли-сирцю, асиметричність внутрішнього планування. Храми зводили на великих штучних насипах, що захищали їх від повені. Більшість храмів мали вигляд багатоступінчастої п'яти–семиповерхової башти.

Шумеро-вавилонська культура

- Релігійні уявлення перших зводилися в основному до первісного фетишизму.
- В епоху родового ладу і виникнення патріархальної родини культ природи був пов'язаний також з культом предків. Обожнених предків вважали покровителями роду та родини. Культ предків був пов'язаний з вірою у загробне життя.

Культура Стародавнього Єгипту

- Давньоєгипетська цивілізація виникла в північно-східній Африці, в долині Нілу.
- Єгиптом цю країну назвали греки, самі ж єгиптяни називали її “Чорна земля”.

Культура Стародавнього Єгипту

Освоєння єгиптянами долини Нілу починається з неоліту і продовжується в енеоліті.

Створення єдиної держави за традицією датується 3000 р. до н. е., коли цар Верхнього Єгипту Менес підкорив Нижній Єгипет і заснував першу династію об'єднаної країни.

Періодизація Стародавнього Єгипту

- Раннього царства (3000– 2800 рр. до н. е.);
- Стародавнього царства (2800–2250 рр. до н. е.);
- період політичної роздробленості, міжусобних війн (2160– 2134 рр. до н. е.);
- Середнє царство (2134–1786 рр. до н. е.);
- Держава гіксосів (1786–1575 рр. до н. е.);
- Нове царство (1575– 1087 рр. до н. е.).

Культура Стародавнього Єгипту

- *Ранній розвиток землеробства в долині Нілу сприяв зростанню матеріальної культури та техніки. Тут було створено складні іригаційні системи, набула довершеності техніка обробки каменю, виготовлення ювелірних прикрас, накопичувалися наукові знання, з'явилася писемність.*

Культура Стародавнього Єгипту

Найдавніша писемність єгиптян самобутньо виникла з найпростіших малюнків і візерунків первісної доби. В епоху Стародавнього царства було створено алфавіт, який слугував для позначення 24 основних звуків.

Культура Стародавнього Єгипту

- *Удосконалений скоропис–демотика, що нагадує сучасну стенографію, виник у VIII ст. до н. е. і набув значного поширення в пізню епоху занепаду Єгипетської держави*

Культура Стародавнього Єгипту

- *В єгипетській літературі відбилися мотиви народної творчості. Повісті часто мали казкове забарвлення. Збереглося чимало народних пісень, любовних та придворних віршів.*

Культура Стародавнього Єгипту

- *Зв'язок літератури з релігією був дуже міцний.* Вплив релігійно-магічного світогляду на життя народу посилювався тим, що твори релігійної літератури набували художньої форми.

Культура Стародавнього Єгипту

- *Високого розвитку та технічної досконалості досягла архітектура, що характеризувалася величною монументальністю. Грандіозні будови мали висловлювати ідею могутності царської влади, яку охороняла релігія.*

Культура Стародавнього Єгипту

- *Своєрідністю єгипетської релігії було виняткове значення, яке надавалося заупокійному культу.*
- Єгиптяни вірили, що збереження трупів забезпечує існування душі. Магічні заклинання писали на стінах усипальниць. В епоху Нового царства молитви та заклинання писали на сувоях папірису – “Книга мертвих”.

Культура Стародавнього Єгипту

- *Особливого розвитку набула математика, яка була тісно пов'язана з практичним життям. Великим досягненням було застосування десяткової системи обчислення.*

Культура Стародавнього Єгипту

- *Значних успіхів досягла астрономія.*
Було створено своєрідні карти зоряного неба, якими користувалися і у греко-римську добу. Календарний рік поділявся на 12 місяців по 30 діб кожний.

Антична культура

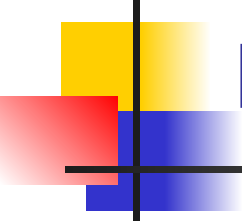
- Термін "античний" (від лат. - давній) було введено італійськими діячами епохи Відродження для означення давньої греко-римської культури.

Періодизація давньогрецької культури

- 1. Найдавніший період: егейська (крито-мікенська) культура:
III тис.-XI ст. до н.е.
- 2. Гомерівський чи ранньоархаїчний період:
XI—VIII ст. до н.е.
- 3. Архаїчний період: VIII—VI ст. до н.е.
- 4. Класичний період: V ст. - остання третина IV ст. до н.е.
- 5. Елліністичний період: остання третина IV - 1 ст. до н.е.

Періодизація давньоримської культури

- 1. Період розвитку культури етрусків та інших племен Італії
(XI—III ст. до н.е.);
- 2. Республіканський період Давнього Риму: III—I ст. до н.е.;
- 3. Імператорський період Давнього Риму: I ст. до н.е. - V ст. н.е.

Антична культура

- На відміну від країн Стародавнього Сходу в Греції склався не монархічно-деспотичний, а республіканський тип рабовласницької держави. Містами-державами правили колективно їх вільні громадяни. Це була своєрідна рабовласницька демократія.

Антична культура

- Грецька культура базується на міфологічній основі, яка має кілька культурно-історичних шарів. Споконвіку існували Хаос, Земля (Гея) та Ерос - життєва основа. Гея народила зоряне небо - Уран, який став першим володарем світу та чоловіком Геї. Від Урана і Геї народилося друге покоління богів - титани.

Антична культура

- Верховним богом став Зевс - володар грому, неба та блискавки.
- Посейдон – бог вологи,
- Аїд - повелителем підземного світу.
- Гера - покровителька шлюбу,
- Гестія – богиня домашнього вогнища.
- Деметра -богиня землеробства.

Антична культура

- Від шлюбу Зевса і Гери народились: Геба - богиня юності,
- Арес - бог війни,
- Гефест - бог вулканічного вогню та ковальства,
- Аполлон - бог світлого начала в природі, покровитель мистецтв, бог-цілитель.

Антична культура

- Сестра Аполлона Артеміда - богиня полювання і покровителька молоді;
- Гермес - бог достатку, торгівлі;
- Діоніс - бог виноробства;
- Афіна – богиня мудрості та війни;
- Ніка - богиня перемоги;
- Афродіта - богиня кохання та краси.

Антична культура

- На межі III—II тис. до н.е. на о.Крит виникають перші осередки розвиненої культури. Ця культура мала переважно світський, палацовий характер. Найбільшим був палац, споруджений у м.Кнос. Рештки його знайшов видатний англійський археолог А.Еванс.

Антична культура

- Наприкінці XV ст. до н.е. острів зазнав катастрофи, внаслідок якої крито-мінойська цивілізація перестала існувати.

Антична культура

- Наступний період еллінської культури прийнято називати гомерівським, тому що основні дані про нього вчені отримали з двох епічних поем, автором яких був видатний поет Гомер.

Антична культура

- З VIII ст. до н.е. в архітектурі складаються два ордери (стилістичні канони стояково-балкової конструкції будівлі): дорійський та іонійський.

Антична культура

Серед споруд того часу відомі храм Аполлона у Сіракузах; храм Гери на о. Самос і одне з сімох чудес світу - храм Артеміди в Ефесі.

Антична культура

- З кінця VII ст. до н.е. виникає монументальна грецька скульптура. Найрозповсюдженішими у цей період стають два типи скульптури: оголеного юнака (курос) та одягненої дівчини (кора).

Антична культура

- Живопис архаїчного періоду не зберігся. Значно більше матеріалу дійшло до наших часів щодо розпису кераміки.

Антична культура

- Чорним лаком почали наносити візерунок на ледь підфарбовану червоною охрою глину. В VI ст. до н.е. чорнофігурний стиль змінюється червонофігурним. Фігури природного, червонуватого після обпалення, кольору глини виступали на фоні, вкритому чорним лаком.

Антична культура

- З епохою архаїки пов'язане виникнення давньогрецької філософії. З'являються перші філософські вчення Фалеса, Анаксімена, Геракліта, Анаксімандра, Піфагора.

Антична культура

- В літературі того часу головує поезія (епічна та лірична). Антична поезія не знала звичного для нас римування, вірші поєднувалися у строфи завдяки ритмічності довгих і коротких складів. Найвідомішими епічними поетами архаїки були Гомер та Гесіод. Гомер створив дві величні поеми - "Іліаду" та "Одіссею".

Антична культура

- Епіком був і Гесіод, який створив поеми "Теогонія" (про походження богів) і "Труди та дні" (присвячену сільськогосподарській праці).

Антична культура

- V ст. до н.е. позначилося будівництвом чудових архітектурних споруд у різних містах Греції. Було споруджено багато храмів з багатим скульптурним оздобленням. Такими були храми на о. Егіна, в Олімпії, Дельфах, Афінах. Найграндіознішим архітектурним ансамблем стала забудова Афінського акрополя, розпочата за наказом Перікла.

Антична культура

- Скульптура та живопис Давньої Греції V ст. до н.е. активно розвивали традиції попереднього часу. Провідними тут залишались зображення богів, але з'явилися зображення героїв-покровителів полісу та "ідеальних" громадян. Найвідомішими скульпторами цього століття були Мірон, Поліклет та Фідій.

Антична культура

- Виникає й розквітає драматургія. Провідними жанрами стали трагедія (з грецької буквально "пісня цапів"), сюжетами для якої слугували міфи про богів та героїв, і комедія ("пісня веселих селян").

Антична культура

- Розвиток давньогрецької трагедії пов'язаний з творчістю Есхіла, Софокла, Евріпіда.
- Есхіла називають "батьком трагедії". Він написав близько 80 трагедій (збереглося 7).

Антична культура

- Софокл створив понад 120 трагедій, з яких повністю збереглося лише 7 шедеврів.
- "Батьком комедії" вважається Арістофан. Він написав понад 40 комедій (дійшло 11).

Антична культура

- Важливим елементом культурного життя давніх греків архаїчного та класичного періодів були Олімпійські ігри, які проводилися раз на чотири роки на півдні Греції, в Олімпії.

Література

- 1.Абрамович С. Д. Світова та українська культура / С. Д. Абрамович. – Львів: Світ, 2004. – С. 260–267, 271–284.
- 2.Кордон М. В. Історія української культури: навч. посібник / М. В. Кордон. – Львів: Магнолія, 2011. – С. 24–57.
- 3.Лекції з історії світової та вітчизняної культури / За заг. ред. А. В. Яртися, С. М. Шендрика, С. О. Черепанової. – Львів: Світ, 1994. – С.272–287.
- 4.Попович М. В. Нарис історії культури України / М. В. Попович. – К.: АртЕк, 1999. – С. 38–55, 92–102, 104–119.
- 5. Чорна Н.В. Історія української культури: навч. посібн. / Н.В. Чорна, Г.М. Горячковська. – Х.: ХНУРЕ, 2012. – С. 6- 44.
- 6. Шейко В.М. Історія української культури: навч. посібн. / В.М. Шейко, В.Я.Білоцерківський. –К.: Знання, 2009. – С. 29-39.